

عوامل مؤثر بر رفتار طبیعت‌گردی دانشجویان دانشگاه‌های تهران و علم و فرهنگ

بهرام نکویی صدوری، استادیار مدعو گروه اکوتوریسم، دانشکده علوم گردشگری، دانشگاه علم و فرهنگ، تهران

سمانه توسلی^۱، دانش آموخته کارشناسی ارشد اکوتوریسم، دانشگاه علم و فرهنگ، تهران

احمد پوراحمد، استاد گروه جغرافیای انسانی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران

فاطمه فهرست، دانش آموخته کارشناسی ارشد مدیریت گردشگری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران

پذیرش: ۹۹/۱/۲۷

ارجاع جهت اصلاحات: ۹۸/۹/۲۳

دریافت: ۹۸/۴/۱۷

چکیده

این پژوهش به بررسی عوامل مؤثر بر رفتارهای دانشجویان می‌پردازد و این که چه عواملی و به چه میزان بر رفتارهای طبیعت‌گردی دانشجویان تأثیر می‌گذارد. جامعه آماری هدف، دانشجویان دو دانشگاه تهران و علم و فرهنگ در دو دسته از رشته‌های مرتبط با طبیعت‌گردی و رشته‌های غیرمرتبط با طبیعت‌گردی بوده، که با استفاده از روش پیمایش و ابزار پرسشنامه انجام گرفته است. حجم نمونه در این پژوهش با استفاده از فرمول کوکران در جامعه محدود ۳۲۰ نفر در نظر گرفته شد که با رعایت سهم برابر نسبت به تعداد دانشجویان، در هر دو دانشگاه، نیمی از پرسشنامه‌ها توسط دانشجویان رشته‌های مرتبط با طبیعت‌گردی و نیم دیگر توسط دانشجویان رشته‌های غیرمرتبط پاسخ داده شد. روش نمونه‌گیری به صورت احتمالی و به صورت تصادفی سیستماتیک بوده است. یافته‌های پژوهش نشان داد که رفتارهای طبیعت‌گردی در بین دانشجویان دختر و پسر و همچنین در بین دانشجویان رشته‌های مرتبط و غیرمرتبط با طبیعت‌گردی تفاوت معنی‌داری دارد. همچنین بین دانش، نگرش و فعالیت در انجمن و کانون حمایت از محیط‌زیست با رفتارهای طبیعت‌گردی نیز رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: رفتار طبیعت‌گردی، نگرش دانشجویان، دانش محیط‌زیست.

مقدمه

در بسیاری از کشورها، گردشگری مهمترین منبع کسب درآمد، ایجاد اشتغال و انگیزه اصلی توسعه زیرساخت‌ها و تسهیلات زیربنایی است (گودوین، ۱۹۹۶). توسعه گردشگری می‌تواند اثرات مثبت اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و محیط‌زیستی بر زندگی ساکنان محلی داشته باشد، که این تغییرات برای آن‌ها بسیار سودآور هستند (لی^۲، ۲۰۱۱). هرچند رشد سریع این صنعت و افزایش تعداد گردشگر، خطر جدی برای طبیعت بکر و تهدیدی برای حفاظت محیط‌زیست به وجود آورده است (گودوین، ۱۹۹۶). برای پیشگیری از این خطرات محیط‌زیستی، نوع خاصی از گردشگری تحت عنوان طبیعت‌گردی مطرح گردید. طبیعت‌گردی نوعی از گردشگری است که بر تجربه کردن محیط طبیعی با تاکید بر حفاظت از محیط‌زیست تمرکز دارد (بجورک^۳، ۲۰۰۰)؛ در واقع سه رکن طبیعت‌گردی (اکوتوریسم) عبارتند از: تمرکز بر طبیعت جاندار؛ تفسیر محیط‌زیستی و انتفاع جامعه محلی و طبیعت (نکوئی صدری، ۱۳۹۲). به گفته رامیرزو سانتانا^۴ (۲۰۱۹) آموزش، بُعد کلیدی در طبیعت‌گردی است چون می‌تواند تعاملی مثبت میان جوامع، ذی‌نفعان، پژوهشگران، شهروندان و طبیعت‌گردان به وجود آورد.

بنابر نظر کایل و همکاران^۵ (۲۰۰۵) می‌توان انعکاس رفتارهای طبیعت‌گردی را در نگرانی‌ها، تعهد و دانش اکولوژیکی افراد در مورد محیط‌زیست مشاهده کرد. همچنین ایواتا^۶ (۲۰۰۱) معتقد است رفتارهای طبیعت‌گردی در فعالیتهای مختلف افراد تجلی می‌کند، مانند بازیافت زباله، و مدیریت انرژی و... بنابراین ایجاد رفتارهای طبیعت‌گردی در تمام افراد جامعه (و نه فقط گردشگران و بازدیدکنندگان از طبیعت) ضرورتی انکارناپذیر است. در این پژوهش، عوامل مؤثر بر چنین رفتاری معرفی می‌شود و تا حد امکان، به تفصیل مورد بحث قرار می‌گیرد. بدین ترتیب، با سنجش اینکه چه میزان از این عوامل در افراد جامعه وجود دارد، می‌توان آموزش آن‌ها را در حوزه طبیعت‌گردی آغاز نمود تا آگاهی افراد در این زمینه حیاتی ارتقاء یابد. این پژوهش به منظور پاسخ‌گویی به دو پرسش زیر انجام می‌شود:

1. Goodwin, H., 1996
2. Lee, 2011
3. Bjork, P., 2000
4. Ramirez, F., & Santana, J. (2019)
5. Kyle, G., Graefe, A., & Manning, R., 2005
6. Iwata, O., 2001

عوامل مؤثر بر رفتار طبیعت‌گردی کدامند؟

میزان نقش هر کدام از عوامل در تبیین رفتار طبیعت‌گردی چقدر است؟

چنانچه اشاره شد، گردشگری می‌تواند هم‌زمان با افزایش بهره‌گیری از جاذبه‌های طبیعت به تخریب منابع ارزشمند طبیعی نیز بینجامد؛ اما طبیعت‌گردی در معنای واقعی خود، مشکلات فوق‌الذکر را ندارد، چراکه هم‌زمان با درآمدزایی، با منابع طبیعی (جانوری و گیاهی) به‌طور مسئولانه برخورد می‌کند و در پی شناسایی و احترام به آداب، رسوم و سنن اجتماع محلی است و با هدف‌های توسعه‌ی پایدار جوامع، همخوانی و هماهنگی نزدیک دارد (برای مثال: فنل، ۲۰۱۵ و تمام منابع ذکر شده در آن).

هدف این پژوهش بررسی عوامل مؤثر بر رفتار طبیعت‌گردی دانشجویان، از جمله عوامل قابلیت فردی نظیر جنسیت، تحصیلات و پایگاه اجتماعی - اقتصادی و دانش محیط‌زیستی، عوامل نگرشی مانند نگرش محیط‌زیستی، عوامل خارجی و بین‌فردی مانند فعالیت در انجمن‌ها و کانون‌های حمایت از محیط زیست و عادات رفتاری نظیر ارتباط با طبیعت است. هرچند ایجاد و تثبیت این عوامل مؤثر بر رفتار طبیعت‌گردی، در میان تمام افراد جامعه مهم است، با توجه به نقش مهم و تأثیرگذار نسل جوان و به خصوص دانشجویان در تبیین این رفتارها در جامعه و انتقال آن به نسل آینده، جامعه آماری این پژوهش از بین دانشجویان دانشگاه‌های مادر کشور (دانشگاه تهران) و غیرانتفاعی مادر کشور (علم و فرهنگ) انتخاب شد.

ادبیات پژوهش

الف- طبیعت‌گردی

نخستین بار واژه طبیعت‌گردی در سال ۱۹۸۸، توسط کبالوس لا سکورین^۲ با تأکید بر این‌که یکی از اهداف آن مطالعه مناظر، فرهنگ، گیاهان و جانوران یک منطقه است، به کار برده شد. تعریف لاسکورینبه شرح ذیل است: «سفر به نقاط بکر و دست‌نخورده طبیعی با هدف مطالعه، تحسین و لذت بردن از مناظر و پوشش گیاهی و جانوری و نیز هر نوع غنای فرهنگی آن منطقه (از گذشته یا حال) که در این نواحی وجود دارد» (بو، ۱۹۹۰). در سال ۱۹۹۰ انجمن بین‌المللی

1. Fennell, D. A. (2015).
2. Lascurain, 1988
3. Boo, 1990

طبیعت‌گردی (TIES)، که نخستین سازمان طبیعت‌گردی جهانی بود، تعریفی ارائه کرد که به محبوب‌ترین تعریف طبیعت‌گردی تبدیل شد: «سفر مسئولانه به مناطق طبیعی که به حفاظت محیط‌زیست توجه دارد و سلامتی و خوشی ساکنان محلی را ارتقا می‌دهد». هرچند، این تعریف در عین محبوب بودن، بسیار مختصر است و به تمام ابعاد طبیعت‌گردی توجه ندارد (هانی، ۲۰۰۸). می‌توان گفت جامع‌ترین تعریفی که تا به امروز از طبیعت‌گردی ارائه شده توسط هانی (۲۰۰۸) بوده است: «سفر به نقاط آسیب‌پذیر، بکر و معمولاً حفاظت شده با تمرکز بر کمترین تأثیر بر محیط و اغلب در مقیاس کوچک. این سفر به آموزش گردشگران کمک می‌کند، فعالیت‌های حفاظتی را پشتیبانی عالی می‌کند، بر توسعه اقتصادی و توانمندی سیاسی جامعه محلی به طور مستقیم سود می‌رساند و برای فرهنگ‌های مختلف و حقوق بشر احترام قائل است». در ارزیابی هانی (۲۰۰۸) هرچند فعالیت طبیعت‌گردی واقعی کمیاب است و اغلب تعریف نادرستی از آن ارائه شده است و به طور کامل ارائه نمی‌شود، در دوران بلوغ خود، و نه در بستر مرگ، قرار دارد. هرچند، به عقیده رام‌یرز و سانتانا (۲۰۱۹) «این مسأله هنوز مبهم است که آیا مشارکت در طبیعت‌گردی منجر به افزایش فعالیت‌های حفاظتی می‌شود یا خیر. به نظر می‌رسد صرف داشتن اطلاعات در مورد سایت مورد سترس بازدیدکنندگان، بر روی دانش آنها تأثیرگذار بوده اما الزاماً منجر به تغییر رفتار آنها نمی‌شود». همچنین ساندر (۲۰۱۲) معتقد است که اغلب اکوتوریست‌ها نسبت به محیط‌زیست آگاهی کافی دارند و بطور ایده‌آل، آموزش‌های مرتبط با محیط‌زیست باید ال‌هام بخش یادگیرندگان باشد تا فعالیت‌های حقیقی و مؤثری را در راه حفاظت انجام دهند. در نهایت، رام‌یرز و سانتانا (۲۰۱۹) معتقدند که طبیعت‌گردی بخش مهمی از صنعت گردشگری است که لذت‌های این صنعت را با فعالیت‌های مفید برای حفظ محیط‌زیست پیوند داده است.

1. Honey, M

2. Ramirez, F., & Santana, J. (2019)

3. Sander, B. (2012).

ب- محیط‌زیست و نظریه اجتماعی

مارکس، دورکیم و وبر^۱ به عنوان بنیانگذاران جامعه‌شناسی توجه چندانی به مسائل محیط‌زیست نداشتند، در حقیقت تا آن زمان، آنچه بیشتر اهمیت داشت، مسائل اجتماعی مانند نابرابری و فقر بود. اما از دهه ۱۹۵۰، معنای جدیدی برای کلمه «طبیعت» پدید آمد: محیط‌زیست. لغت‌نامه‌ها، «محیط‌زیست» را شرایطی که انسان را احاطه کرده است، تعریف می‌کنند؛ خاصه شرایطی که کار و زندگی انسان را در بر گرفته است (کیدنز و ساتن^۲، ۱۳۹۵). از دهه ۱۹۷۰ میلادی، ضرورت پرداختن جدی به مسائل محیط‌زیستی تشخیص داده شد و برخی دانشمندان به تفسیر مجدد جامعه‌شناسان کلاسیک پرداختند (دانلپ و همکاران^۳، ۲۰۰۲؛ دیکنز^۴، ۲۰۰۴) و برخی دیگر راه آن‌ها را در پیش‌نگرفته‌ها^۵ این بحث، امروزه در ملاحظات مجریان گردشگری (مدیران آژانس‌ها، مدیران بخش‌های دولتی و مسئولان نهاد های حرفه‌ای و غیره) از اهمیت خاصی برخوردار است. به نظر می‌آید تأکید بر این ملاحظات به دلیل مشکلاتی بوده است که اخیراً در توصیف و تعریف رفتارها و حالات گردشگران، افراد محلی و مجریان تور اتفاق افتاده و با الگوی قبلی مورد نظر مجریان متفاوت بوده است، الگویی که فکر می‌کردند می‌توانند به آن اعتماد کنند (ساولی، ۱۳۹۱). در این راستا، پژوهش‌های آکادمیک بر روی گردشگری مبتنی بر محیط‌زیست، مثل (کرستر و همکاران^۶، ۲۰۰۴؛ ترنگلند^۷، ۲۰۱۱)، ابعاد مختلفی از رفتارها و نگرش‌های رفتاری را مورد بررسی قرار داده‌اند. آن‌ها در این پژوهش‌ها، دریافته‌اند که نگرانی‌های مرتبط با محیط‌زیست در گردشگران، به دلیل درک آنها از اهمیت پایداری محیط‌زیست در انتخاب مقصد سفر بوده و تحت تاثیر عواملی چون جنسیت، سن، تحصیلات و درآمد است. همچنین استرن^۷ (۲۰۰۰) چهار نوع متغیر مؤثر بر رفتار محیط‌زیستی مطرح می‌کند که عبارتند از: عوامل نگرشی (شامل: هنجارها، باورها و ارزش‌ها)، عوامل خارجی یا بین‌فردی (شامل: عوامل زمینه‌ای و خارجی یا همان تاثیر افراد دیگر در قانع کردن و نفوذ بر فرد)،

1. Marx, Durkheim, and Weber

2. Anthony Giddens and Philip W. Sutton.

3. Dunlap et al., 2002

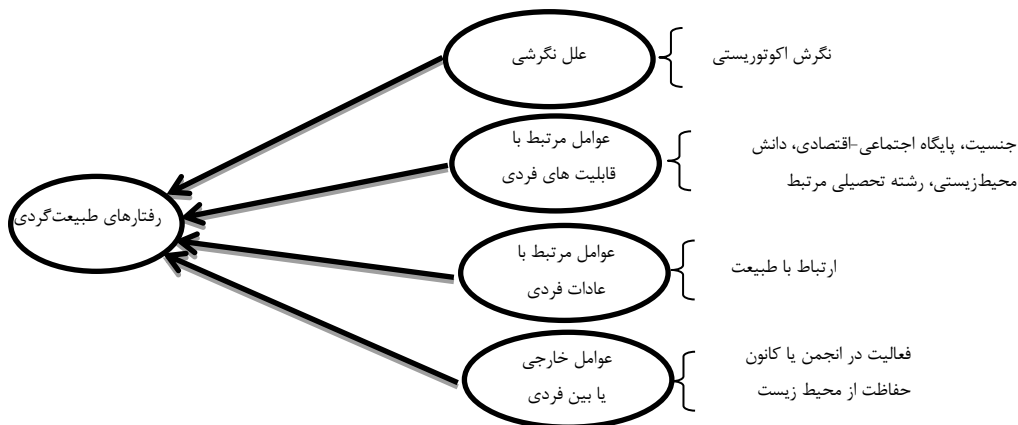
4. Dickens, 2004

5. Kerstetter, D. L., Hou, J.-S., & Lin, C.-H., 2004

6. Trangeland, T. (2011)

7. Stern, P. C. 2000

عوامل مرتبط با قابلیت های فردی (شامل: دانش و مهارت های لازم برای اقدامات خاص) و عادات فردی (شامل: رویه های استاندارد که فرد به صورت روتین دنبال می کند)، می باشند. از آنجایی که رفتار طبیعت گردی همانند رفتار محیط زیستی، تحت تأثیر دامنه گسترده ای از عوامل قرار می گیرد و کمتر پژوهشی را می توان یافت که تمامی این متغیرها را بررسی کرده باشد، بنابراین مقاله حاضر ابتدا به طبقه بندی عوامل بررسی شده بر مبنای پژوهش های پیشین (برای مثال: کر ستر و هم کاران، ۲۰۰۴؛ ترنگلند، ۲۰۱۱؛ ۲۰۱۲؛ چپو و همکاران، ۲۰۱۴) خواهد پرداخت و سپس این متغیرها را طبق دسته بندی ارائه شده توسط استرن (۲۰۰۰) طبقه بندی خواهد نمود.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

پیشینه پژوهش

وان لیر و دانلپ^۲ (۱۹۸۳)، تعداد ۲۱ مطالعه انجام گرفته درباره محیط زیست بین سال های ۱۹۶۸ و ۱۹۷۸ را مرور کردند که در همه ی آنها متغیرهای سن، طبقه اجتماعی، محل سکونت، گرایش سیاسی، ایدئولوژی سیاسی و جنسیت بررسی شده بود و به این نتیجه رسیدند که افراد جوان تر، تحصیل کرده تر و لیبرال تر دغدغه بیشتری درباره محیط زیست دارند تا افراد مسن تر، کم سوادتر و محافظه کارتر (وان لیر و دانلپ، به

1. Chiu, Y. T. H., Lee, W. I., & Chen, T. H. (2014)

2. Van Liere, K. D., & Dunlap, R. E.

نقل از بلیکی، ۱۳۸۴: ۳۶۰). بوداک و همکارانش^۱ (۲۰۰۵) در یکی از دانشگاه‌های ترکیه به منظور بررسی نگرش‌ها و رفتارهای محیط‌زیستی دانشجویان مقطع کارشناسی در دانشکده‌ی کشاورزی، تحقیقی انجام دادند که نتایج آن نشان داد، دانشجویان پسر در مقایسه با دانشجویان دختر نسبت به این موضوعات بی‌علاقگی بیشتری نشان می‌دادند. بوداک می‌گوید این تحقیق نشان داد که دانشجویان دانشکده‌ی کشاورزی، نگرش‌های مثبتی نسبت به محیط‌زیست دارند، از این‌رو فعالیت‌های آموزشی بیشتری باید در دانشگاه‌ها صورت بگیرد. مجموعه تحقیقات دیگری نیز در این حوزه درصدد توضیح و تبیین تفاوت‌های جنسیتی در نگرش‌ها و رفتارهای محیط‌زیست‌گرایانه هستند. قبل از وی، استرن و همکاران^۲ (۱۹۹۹) بر این باورند که رفتار از طریق فرایند اجتماعی شدن، قابل پیش‌بینی است؛ از آنجا که افراد از طریق انتظارات جنسیتی موجود در بستر هنجارهای فرهنگی، اجتماعی می‌شوند، زنان به واسطه‌ی فرهنگ جامعه به‌گونه‌ای اجتماعی می‌شوند که بیانگر بوده، و در نقش‌های مراقبت‌گرانه فعال‌تر حضور یابند. همچنین در سال ۱۹۹۸ میلادی، دایتز و استرن با همکاری گواگنانو^۳ در مطالعه‌ی خود با عنوان ساختار اجتماعی و مبنای اجتماعی-روان‌شناختی دغدغه‌های محیط‌زیستی، در راستای رابطه‌ی بین جنسیت و دغدغه‌های محیط‌زیستی نشان دادند که زنان به‌طور عمده نسبت به مردان، نگرانی و دغدغه‌های محیط‌زیستی بیشتری دارند.

در مطالعه‌ای که توسط آرکوری^۴ بر روی ۶۸۰ شهروند کنتاکی از طریق مصاحبه‌ی تلفنی انجام شد به بررسی رابطه‌ی دانش و نگرش محیط‌زیستی با عوامل اجتماعی جمعیتی (جنسیت، سن، تحصیلات، درآمد و محل اقامت) پرداخته و دریافت دانش محیط‌زیستی با نگرش محیط‌زیستی رابطه‌ی مثبت و معناداری دارد.

تئوری رفتار برنا‌مه‌ریزی شده (آ‌جزن^۵، ۱۹۹۱)، یکی از تأثیر گذارترین و محبوب‌ترین چارچوب‌های مفهومی برای درک رابطه بین نگرش - رفتار محیط‌زیستی است. بطور خلاصه، این تئوری عنوان می‌کند

1. Budak et al., 2005

2. Stern, P. C., Dietz, T., Abel, T., Guagnano, G. A., & Kalof, L. (1999).

3. Dietz, T., Stern, P. C., with Guagnano, G. A.

4. Arcury, Thomas A. (1990).

5. Ajzen, 1991

که عملکرد یک رفتار با قصد و نیت (آمادگی برای درگیر شدن در یک رفتار) مشخص می‌شود، که به نوبه خود به نگرش بستگی دارد (ارزیابی مثبت یا منفی از درگیر شدن در آن رفتار)، هنجارهای بیرونی (درک اینکه آیا افرادی که نظرشان برای فرد مهم است، می‌گویند باید آن رفتار انجام شود یا خیر)، و کنترل رفتار درک شده (درک میزانی که مشارکت در آن رفتار سخت یا آسان است)، این عوامل، به عنوان پیش‌بینی کننده مستقیم عملکرد یک رفتار نیز در نظر گرفته می‌شود. مطالعات زیادی نشان می‌دهند که تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده عناصر اصلی و تعاملاتی که در عملکرد رفتارهای محیط‌زیستی دخالت دارند را در برمی‌گیرد (برای مثال: کوردانو و فریز، ۲۰۰۰؛ استاتز، ۲۰۰۳).

رضوانی (۱۳۸۴) به بررسی رابطه‌ی میان دانش و نگرش محیط‌زیستی با رفتارهای محافظت از محیط در میان دانشجویان پرداخته است. نتیجه‌ی تحقیق نشان داده است که تفاوت معناداری بین نگرش‌ها و رفتارهای دانشجویانی که واحدهایی را در زمینه محیط‌زیست گذرانده‌اند، وجود دارد، چنانچه دانش کسب شده از موضوعات محیط‌زیستی منجر به افزایش رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست می‌شود. اسماعیلی (۱۳۸۷) نگرش محیط‌زیستی دانش‌آموزان دبیرستانی شهر تهران و عوامل مؤثر بر آن را مورد سنجش قرار داد و رابطه‌ی معناداری بین آگاهی و نگرش محیط‌زیستی یافت. نتایج او حاکی از آن بود که فرامادی‌گرایی و محل سکونت تأثیری بر نگرش محیط‌زیستی ندارد.

چیو و همکاران^۳ (۲۰۱۴)، پژوهشی بر روی رفتارهای مسئولانه گردشگران طبیعت‌گردی انجام دادند و عواملی مانند درک ارزش محیط‌زیست، رضایت و مشارکت در فعالیت‌ها را مورد بررسی قرار دادند. که همه این عوامل بصورت مستقیم یا غیرمستقیم در ایجاد رفتارهای طبیعت‌گردی تأثیر داشتند. در این راستا کلاتری و همکاران (۱۳۹۵) پژوهشی با عنوان «عوامل اجتماعی اثرگذار بر رفتار محیط‌زیستی شهروندان» در تهران به انجام رساندند و نتایج این تحقیق نشان داد که رفتار محیط‌زیستی مردم در مناطق شهری به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم از متغیرهایی نظیر سن، جنسیت، درآمد، تحصیلات، دانش پایه‌ای از مسایل محیط‌زیستی، قانون‌گذاری محیط‌زیستی، نگرش‌های محیط‌زیستی، احساس نگرانی و آماده‌سازی برای

1. Cordano & Frieze, 2000
 2. Cordano & Frieze, 2000
 3. Chiu et al., 2014

رفتار محیط‌زیست‌تأثیر می‌پذیرد. همتی و شبیری (۱۳۹۵، به نقل از رید، ۱۹۹۳) ابراز می‌دارند که میزان مشارکت یک عامل کلیدی در رفتار گردشگران محسوب می‌شود. سازمان‌های غیردولتی محیط‌زیستی دارای ظرفیت‌های مناسبی برای آموزش محیط‌زیست هستند. کمک به اطلاع‌رسانی و اشاعه فرهنگ محیط‌زیستی، تقویت مشارکت‌های عمومی در زمینه محیط‌زیست، نظارت بر پروژه‌ها و فعالیت‌های توسعه‌ای و غیره، بخش کوچکی از فعالیت‌های سازمان‌های غیردولتی در سایر جوامع است. کریمی (۱۳۸۹) به بررسی عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر رفتار محیط‌زیست‌دوستانه شهر زنجان پرداخت. نتایج تحقیق حاکی از آن بود که رفتار مصرف‌آب از عواملی نظیر دانش محیط‌زیستی، آگاهی در مورد مصرف آب، نگرش محیط‌زیستی، نگرش نسبت به مصرف آب و میزان دینداری افراد تأثیر می‌پذیرد.

در سال ۲۰۱۷، لی و جان مطالعه‌ای بر رفتار طبیعت‌گردان انجام دادند که می‌تواند برای پژوهشگران و مدیران راهنمای خوبی در درک عوامل مؤثر بر رفتارهای طبیعت‌گردی باشد. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که برای افزایش رفتارهای طبیعت‌گردی در بین گردشگران، لازم است سختی‌ها و مشکلات این رفتار کاهش یابد (پاول و همکاران، ۲۰۱۶). بر اساس این پژوهش چنانچه گردشگران نگرش‌های محیط‌زیستی داشته باشند، احساس می‌کنند که انجام رفتارهای طبیعت‌گردی نیز آسان است. بنابراین تأکید این دو پژوهشگر بر گسترش برنامه‌های آموزشی سبزاست. برای درک بهتر گردشگران نسبت به این موضوع است. مطالعات پیشین حاکی از آن است که هر کدام با توجه به بستری که برای پژوهش در نظر گرفته شده، عوامل مؤثر را مورد بررسی قرار داده‌اند.

مرور پیشینه پژوهش حاکی از آن است که در پژوهش‌های گذشته یا تنها برخی از عوامل مؤثر مورد بررسی قرار گرفته‌اند (مانند نگرش و دانش) و یا چنانچه عوامل مؤثر بررسی شده‌اند در یک بافت اجتماعی خاص مانند یک شهر خاص با تمرکز بر جامعه‌شناسی و یا با تمرکز بر گردشگران طبیعت‌گردی انجام شده است. این پژوهش با توجه به اهمیت دانشگاه و دانشجویان در تبیین و انتقال رفتارهای سازنده در نسل کنونی و آینده، در دانشگاه انجام گرفته است و تلاش کرده است تا عوامل مختلف را با توجه به

دسته‌بندی ارائه شده توسط استرن (۲۰۰۰) که به نوعی جامع‌ترین دسته‌بندی این حوزه است، بررسی نماید.

روش پژوهش

بر اساس پژوهش‌های قبلی انجام شده در این حوزه، به ویژه پژوهش (استرن، ۲۰۰۰) عوامل تاثیرگذار بر رفتار طبیعت‌گردی در این پژوهش به چهار بخش تقسیم شد، عوامل مرتبط با قابلیت فردی شامل جنسیت، پایگاه اقتصادی و اجتماعی، رشته تحصیلی و دانش محیط‌زیستی، عوامل نگرشی شامل نگرش محیط‌زیستی؛ عوامل خارجی یا بین فردی شامل فعالیت در انجمن یا کانون و عادات فردی که در این پژوهش شامل ارتباط با طبیعت است، بطور کلی مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

متغیرهای قابلیت فردی

• جنسیت

برخی از پژوهش‌ها براساس فرایند جامعه‌پذیری به رابطه‌ی معنی‌دار بین جنسیت پاسخ‌گویان و رفتار و نگرش محیط‌زیستی [طبیعت‌گردی] اشاره کردند (لویس، ۲۰۱۲؛ لیفلندر و همکاران، ۲۰۱۲). در این پژوهش، متغیر جنسیت به عنوان یک‌یاز متغیرهای مستقل تحقیق در نظر گرفته شده تا تأثیر آن را بر رفتار طبیعت‌گردی در بین دانشجویان مورد آزمون قرار گیرد.

• پایگاه اقتصادی- اجتماعی^۳

به‌طور کلی رفتار تحت‌تأثیر ترکیبی از عوامل ساختاری، میانی و ویژگی‌های فردی است که البته موقعیت رفتار، تأثیر هر قسم از عوامل را مشخص می‌کند. با توجه به پیشینه‌ی پژوهش، تحصیلات و درآمد بر نگرش و رفتار طبیعت‌گردی تأثیرگذار است. از آنجا که پایگاه اقتصادی و اجتماعی ترکیبی از شغل، درآمد و تحصیلات والدین است می‌توان ادعا کرد که احتمال دارد پایگاه اقتصادی- اجتماعی در سطح ساختاری بر رفتار طبیعت‌گردی تأثیرگذار باشد.

1. Levin S (2012)

2. Liefländer et. al., 2012

3. Social-Economic Status (SES)

• دانش محیط‌زیستی

یکی از مهم‌ترین عواملی که باعث می‌شود مردم نسبت به حفظ محیط‌زیست بی‌توجه باشند «ناآگاهی» آنهاست (گری، ۲۰۱۳). در این پژوهش، علاوه بر شناخت میزان دانش سبز افراد، این عامل به‌عنوان عاملی مؤثر بر رفتار طبیعت‌گردی در نظر گرفته شد. دانشجویان با تعیین درستی یا نادرستی سؤالات مرتبط با گزاره‌های سبز امتیاز گرفته و در صورت عدم تشخیص، امتیاز نمی‌گیرند. مجموع نمرات دانشجویان حاصل پاسخ‌های درست به هفت پرسش می‌باشد. این سوال در سطح فاصله‌ای است.

متغیر نگرشی

• نگرش محیط‌زیستی

در بین معدود مقالاتی که در مورد رفتارهای مسئولانه مرتبط با محیط‌زیست در طبیعت‌گردی نوشته شده است، اغلب آن‌ها رفتارهای مسئولانه سبز را به‌عنوان یک ویژگی عمومی در نظر گرفته‌اند (لی، ۲۰۱۱؛ واسک و کوبرین، ۲۰۰۱). جهت سنجش این متغیر در پژوهش حاضر، نگرش دانشجویان نسبت به گزاره‌ها و گویه‌های سبز مشخص می‌شود. جمع نمرات اخذ شده از پاسخ به سؤالات مشخص می‌کند که نگرش سبز دانشجویان چقدر است؛ این متغیر ترتیبی است.

متغیر خارجی یا بین فردی

• فعالیت در انجمن یا کانون حمایت از محیط‌زیست

کانون، انجمن و یا جمعیت حمایت از محیط‌زیست در اواخر دهه ۱۹۷۰ در غرب، تحت لوای جنبش سبز رونق گرفت. هدف آن جلوگیری از تخریب بیش از حد محیط‌زیست بود (اسپیرن، ۱۳۸۴، به نقل از نکوئی صدری، ۱۳۹۸). در ایران نیز طی دهه اخیر چنین کانون‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن) شکل گرفته است که به عضوگیری از داوطلبین برای تحقق اهدافشان مبادرت می‌کنند. به نظر می‌رسد کسانی که به محیط‌زیست علاقه‌مند هستند در چنین انجمن و یا کانون حمایت از محیط‌زیست عضو می‌شوند و در

---

1. Gray, M.

2. Lee, 2011

3. Vaske&Kobrin, 2001

4. Nongovernment Organization

برنامه‌های آنها مشارکت کنند. در واقع بارزترین نمود رفتار طبیعت‌گردی را می‌توان در این فعالیت مشاهده نمود.

جمع نمرات اخذ شده از سؤالات پرسشنامه، میزان فعالیت دانشجویان در انجمن و کانون محیط‌زیست را مشخص می‌کند. پس از جمع نمرات فعالیت در انجمن و کانون محیط‌زیست و دسته‌بندی آنها، میزان فعالیت به سه دسته‌ی کم، متوسط و زیاد طبقه‌بندی می‌شود.

متغیر عادات رفتاری

• ارتباط با طبیعت

کالس و همکاران^۱ (۱۹۹۹) وابستگی و علاقه ارتباط با طبیعت در حال و گذشته فرد را عاملی در تعیین رفتار مسئولانه فرد می‌دانند. همچنین در مطالعات شولتز^۲ (۲۰۰۰)، هووارد^۳ (۱۹۹۷) و نیزبت و همکاران^۴ (۲۰۰۹) به اهمیت ارتباط با طبیعت به عنوان عاملی مهم در رفتار مسئولانه فرد اشاره شده است. این متغیر ترتیبی است و گویه‌های دو سوال اول از خیلی کم تا خیلی زیاد و سوال سوم به صورت باز تعداد دفعات مراجعه به مناطق طبیعی طی یک سال گذشته است. پس از جمع نمرات ارتباط با طبیعت و دسته‌بندی آنها، میزان ارتباط با طبیعت به سه دسته‌ی کم، متوسط و زیاد طبقه‌بندی می‌شود.

در پژوهش حاضر، بر حسب موضوع مورد بررسی که عوامل مؤثر بر رفتارهای طبیعت‌گردی است، از روش توصیفی پیمایشی استفاده شده و ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه بوده است.

جامعه آماری این پژوهش شامل دانشجویان علم و فرهنگ و دانشگاه تهران است. در این دو دانشگاه، در بین دانشجویان رشته‌های مرتبط با طبیعت‌گردی شامل طبیعت‌گردی، گردشگری، محیط‌زیست، بهداشت، مهندسی انرژی، جغرافیا و ... و رشته‌های غیرمرتبط با طبیعت‌گردی شامل مهندسی برق، مهندسی کامپیوتر، علوم سیاسی، حسابداری، علوم اجتماعی و رشته‌های نظیر آن به‌طور برابر، پرسشنامه تکمیل شده است.

1. Kals, E., Schumacher, D., & Montada, L. (1999)

2. Schultz, P. W. (2000)

3. Howard, G. S. (1997)

4. Nisbet, E. K., Zelenski, J. M., & Murphy, S. A. (2009)

دلیل انتخاب دانشگاه علم و فرهنگ (دانشگاه مادر غیرانتفاعی‌های کشور) به‌عنوان یکی از دو دانشگاه مورد بررسی در این پژوهش این بود که رشته‌ی طبیعت‌گردی و البته سایر رشته‌ها را دارد و دانشگاه تهران (دانشگاه مادر کشور) نیز به این دلیل انتخاب شد که تمام مقاطع تحصیلی و تمام رشته‌ها را دارد. بدین‌ترتیب، احتمال برابر برای پاسخگویی گروه‌های سنی و رشته‌های مختلف در حجم نمونه‌ی آماری پژوهش وجود دارد. این دو دانشگاه مادر، به سبب پذیرش اقشار مختلف دانشجویان در بهترین دانشگاه کشور و دانشگاه مادر غیرانتفاعی کشور، طبیعتاً طیف گوناگونی از دانشجویان با فرهنگ سازمانی مربوط به هر دانشگاه را نیز خواهد داشت. در این راستا، براساس فرمول کوکران در جامعه آماری محدود، حجم نمونه ۳۱۱ نفر به‌دست آمد، هرچند، در این پژوهش، حجم نمونه ۳۲۰ نفر در نظر گرفته شده که نیمی از پرسشنامه‌ها با رعایت کردن سهم تقریباً برابر رشته‌های مرتبط با طبیعت‌گردی و رشته‌های غیرمرتبط به طبیعت‌گردی در دانشگاه علم و فرهنگ و نیم دیگر را در دانشگاه تهران توزیع و تکمیل شد.

داده‌های پژوهش در طول هفته‌ی دوم اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۳ از دانشجویان دانشگاه علم و فرهنگ و دانشگاه تهران از طریق مراجعه به دانشکده‌های مختلف جمع‌آوری شد. نحوه‌ی نمونه‌گیری به روش تصادفی سیستماتیک انجام گرفته است، به این صورت بود که با رجوع به دانشکده، رشته‌های مرتبط و غیرمرتبط با طبیعت‌گردی مشخص می‌شد و در هر دانشکده از بین انبوه دانشجویان مشاهده شده، نفر دهم انتخاب و برای تصادفی بودن نمونه، انتخاب‌های بعدی برای تکمیل پرسشنامه نیز بعد از رد کردن ده نفر انجام می‌شد. دقت نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک وقتی واحدهای جامعه به طور تصادفی مرتب شده باشند، مساوی با نمونه‌گیری تصادفی ساده و زمانی که واحدهای جامعه بر اساس صفتی مرتبط با صفت مورد برآورد مرتب شده باشند، بهتر از نمونه‌گیری تصادفی ساده است.

در ادامه با توجه به فرضیه‌های پژوهش و سطح سنجش متغیرها، آزمون‌های آماری استفاده شده است. برای آزمون فرضیه‌های ارتباطی از آزمون پیرسون، برای آزمون تفاوتی یومن وایتنی و برای بررسی عوامل مؤثر بر رفتار طبیعت‌گردی از رگرسیون چندمتغیره‌ی خطی استفاده شده است.

جهت اطمینان از معرف و قابل فهم بودن گویه‌ها از روایی محتوایی استفاده شده است. بدین معنی که پرسشنامه‌ی تهیه شده پس از مصاحبه نیمه ساختاریافته با چهار نفر از اساتید حوزه طبیعت‌گردی و گردشگری و نیز بحث و مشورت با استاد راهنما و استاد مشاور اصلاح و تنظیم گردید.

جهت سنجش پایایی از متداول‌ترین روش یعنی، روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. در این پژوهش قبل از نهایی کردن پرسشنامه، به منظور اطمینان از پایایی آن با ۳۰ پرسشنامه حدود ۱۰ درصد از کل پرسشنامه‌ها، پیش‌آزمون صورت گرفت که بعد از استخراج نمرات مربوط به پرسشنامه و وارد کردن آنها به محیط SPSS از آزمون فوق استفاده شد که ضریب آلفای کرونباخ برای هر متغیر به دست آمد. در پرسشنامه‌ی تدوین شده، آلفای کرونباخ نگرش سبز ۰/۸۱۵، ارتباط با طبیعت ۰/۸۲۴، فعالیت محیط‌زیستی ۰/۷۹۷، قابلیت فردی ۰/۸۰۳ و رفتار طبیعت‌گردی ۰/۸۰۵ به دست آمد.

پس از مطالعه ادبیات و پیشینه پژوهش، فرضیه‌های تحقیق بدین شرح مطرح شده است:

- H1: رفتار طبیعت‌گردی در بین دانشجویان دختر و پسر متفاوت است.
- H2: رفتار طبیعت‌گردی در بین دانشجویانی که در رشته‌های مرتبط با طبیعت‌گردی تحصیل می‌کنند با دانشجویانی که در رشته‌های غیرمرتبط با طبیعت‌گردی تحصیل می‌کنند، متفاوت است.
- H3: بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی (ESE) دانشجویان و رفتار طبیعت‌گردی آنها رابطه‌ی معنی‌دار وجود دارد.
- H4: بین دانش سبز دانشجویان و رفتار طبیعت‌گردی آنها رابطه‌ی معنی‌دار وجود دارد.
- H5: بین نگرش سبز دانشجویان و رفتار طبیعت‌گردی آنها رابطه‌ی معنی‌دار وجود دارد.
- H6: بین ارتباط دانشجویان با طبیعت و رفتار طبیعت‌گردی آنها رابطه‌ی معنی‌دار وجود دارد.
- H7: بین فعالیت محیط‌زیستی دانشجویان و رفتار طبیعت‌گردی آنها رابطه‌ی معنی‌دار وجود دارد.
- H8: قابلیت‌های فردی، نگرش اکوتوریستی، ارتباط با طبیعت و فعالیت در کانون و انجمن محیط‌زیستی بر رفتار طبیعت‌گردی دانشجویان تأثیر می‌گذارد.

یافته‌ها

نتایج آزمون فرضیه‌های این پژوهش که در بخش قبل به آن‌ها اشاره شد، در ادامه به تفصیل بررسی خواهد شد. در هر فرضیه H1 فرضیه محققان و H0 فرضیه مقابل است.

• فرضیه‌ی اول

H1: رفتار طبیعت‌گردی در بین دانشجویان دختر و پسر متفاوت است.

جدول ۱. مقایسه رفتار طبیعت‌گردی در دو جنس

	جنسیت	تعداد	رتبه میانگین	مجموع رتبه‌ها
رفتار طبیعت‌گردی	مرد	۱۴۲	۱۳۲/۷۹	۱۸۸۵۵/۵۰
	زن	۱۵۷	۱۶۵/۵۷	۲۰۹۹۴/۵۰
	جمع	۲۹۹		

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۲. نتایج تحلیل یومن وایتنی - رفتار طبیعت‌گردی

	رفتار طبیعت‌گردی
یومن وایتنی	۸۷۰۲/۵۰۰
ویلکاکسون	۱۸۸۵۵/۵۰۰
Z	-۳/۲۸۳
Asymp. Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۱

متغیر گروه: جنسیت

منبع: یافته‌های پژوهش

نتیجه آزمون یومن وایتنی نشان می‌دهد که تفاوت بین رفتار طبیعت‌گردی در بین دانشجویان دختر و پسر (sig = ۰/۰۰۱) معنی‌دار است. بنابراین فرضیه‌ی فوق مبنی بر تفاوت رفتار طبیعت‌گردی در بین دانشجویان دختر و پسر با ۹۵ درصد اطمینان تأیید می‌شود. در ضمن، میزان رفتار طبیعت‌گردی در بین دانشجویان دختر بیشتر از دانشجویان پسر است.

• فرضیه دوم

H1: رفتار طبیعت‌گردی در بین دانشجویانی که در رشته‌های مرتبط با طبیعت‌گردی تحصیل می‌کنند با دانشجویانی که در رشته‌های غیرمرتبط با طبیعت‌گردی تحصیل می‌کنند، متفاوت است.

جدول ۳. مقایسه رفتار طبیعت‌گردی در بین دانشجویان هر رشته

	رشته‌ی تحصیلی	تعداد	رتبه میانگین	مجموع رتبه‌ها
رفتاراکوتوریستی	مرتبط	۱۳۱	۱۷۳/۷۵	۲۲۷۶۱/۵۰
	غیرمرتبط	۱۶۵	۱۲۸/۴۸	۲۱۱۹۴/۵۰
	جمع	۲۹۶		

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۴. نتایج تحلیل یومن وایتنی برای رشته‌های مختلف

	رفتار طبیعت‌گردی
یومن وایتنی	۷۴۹۹/۵۰۰
ویلکاکسون	۲۱۱۹۴/۵۰۰
Z	-۴/۵۳۵
Asymp. Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۰
متغیر گروه: رشته تحصیلی	

منبع: یافته‌های پژوهش

نتیجه‌ی آزمون یومن وایتنی نشان می‌دهد که تفاوت بین رفتار طبیعت‌گردی در بین دانشجویانی که در رشته مرتبط با طبیعت‌گردی تحصیل می‌کنند و دانشجویانی که در رشته‌ی غیرمرتبط با طبیعت‌گردی تحصیل می‌کنند، معنی‌دار است ($\text{sig}=۰/۰۰۱$). بنابراین فرضیه فوق مبنی بر تفاوت رفتار طبیعت‌گردی در بین دانشجویانی که در رشته‌ی مرتبط و غیرمرتبط تحصیل می‌کنند با ۹۵ درصد اطمینان تأیید می‌شود. در ضمن میزان رفتار طبیعت‌گردی در بین دانشجویانی که در رشته‌ی مرتبط با طبیعت‌گردی تحصیل می‌کنند بیشتر از دانشجویانی است که در رشته‌ی غیرمرتبط تحصیل می‌کنند.

• فرضیه سوم

H1: بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی (ESE) دانشجویان و رفتار طبیعت‌گردی آنها رابطه‌ی معنی‌دار وجود دارد. بدین معنی که هرچه پایگاه اقتصادی - اجتماعی دانشجویان بالاتر باشد رفتار طبیعت‌گردی آنها نیز بالاتر است.

نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی دانشجویان و رفتار طبیعت گردی آنها، رابطه‌ی معنی‌دار ($\text{Sig}=0/212$) وجود ندارد. بنابراین فرضیه‌ی فوق مبنی بر رابطه‌ی معنی‌دار بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی و رفتار طبیعت گردی رد می‌شود.

• فرضیه‌ی چهارم

H1: بین دانش سبز دانشجویان و رفتار طبیعت گردی آنها رابطه‌ی معنی‌دار وجود دارد. بدین معنی که هرچه دانش و آگاهی سبز دانشجویان بالا رود، رفتار طبیعت گردی آنها نیز بالا می‌رود. نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین دانش سبز دانشجویان و رفتار طبیعت گردی آنها، رابطه‌ی معنی‌دار ($\text{Sig}=0/012$) وجود دارد. بنابراین فرضیه‌ی فوق مبنی بر رابطه‌ی معنی‌دار بین دانش سبز و رفتار طبیعت گردی دانشجویان با ۹۵ درصد اطمینان تأیید می‌شود. البته میزان این رابطه ($r=144$) ضعیف است.

• فرضیه‌ی پنجم

H1: بین نگرش سبز دانشجویان و رفتار طبیعت گردی آنها رابطه‌ی معنی‌دار وجود دارد. بدین معنی که هرچه نگرش سبز دانشجویان بالا رود، رفتار طبیعت گردی آنها نیز بالا می‌رود. نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین نگرش سبز دانشجویان و رفتار طبیعت گردی آنها، رابطه‌ی معنی‌دار ($\text{Sig}=0/000$) وجود دارد. بنابراین فرضیه‌ی فوق مبنی بر رابطه‌ی معنی‌دار بین نگرش سبز و رفتار طبیعت گردی دانشجویان با ۹۵ درصد اطمینان تأیید می‌شود. البته ضریب همبستگی بین این دو متغیر $0/429$ است که بیانگر رابطه‌ی متوسط به بالاست.

• فرضیه‌ی ششم

H1: بین ارتباط دانشجویان با طبیعت و رفتار طبیعت گردی آنها رابطه‌ی معنادار وجود دارد. بدین معنی که هرچه ارتباط دانشجویان با طبیعت بیشتر باشد، رفتار طبیعت گردی آنها نیز افزایش می‌یابد.

نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین ارتباط دانشجویان با طبیعت و رفتار طبیعت‌گردی آنها، رابطه‌ی معنی‌دار ($Sig=0/000$) وجود دارد. بنابراین فرضیه‌ی فوق مبنی بر رابطه‌ی معنی‌دار بین ارتباط با طبیعت و رفتار طبیعت‌گردی دانشجویان با ۹۵ درصد اطمینان تأیید می‌شود. البته ضریب همبستگی بین این دو متغیر $0/228$ است که بیانگر رابطه‌ی متوسط به پایین است.

• فرضیه‌ی هفتم

H1: بین فعالیت محیط‌زیستی دانشجویان و رفتار طبیعت‌گردی آنها رابطه‌ی معنی‌دار وجود دارد. بدین معنی که هرچه فعالیت محیط‌زیستی دانشجویان بالا رود، رفتار طبیعت‌گردی آنها نیز افزایش می‌یابد. نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین فعالیت محیط‌زیستی دانشجویان و رفتار طبیعت‌گردی آنها، رابطه‌ی معنی‌دار ($Sig=0/000$) وجود دارد. بنابراین فرضیه‌ی فوق مبنی بر رابطه‌ی معنی‌دار بین فعالیت محیط‌زیستی و رفتار طبیعت‌گردی دانشجویان با ۹۵ درصد اطمینان تأیید می‌شود. البته ضریب همبستگی بین این دو متغیر $0/344$ است که بیانگر رابطه‌ی متوسط است.

• فرضیه‌ی هشتم

H1: قابلیت‌های فردی، نگرش سبزو فعالیت در کانون و انجمن محیط‌زیستی بر رفتار طبیعت‌گردی دانشجویان تأثیر می‌گذارد.

جدول ۵. نتایج تحلیل چندمتغیری

نام‌متغیر	B	اشتباه استاندارد	Beta	T	Sig
(Constant)	۱۶/۵۶۱	۲/۵۲۵		۶/۵۵۸	۰/۰۰۰
قابلیت‌های فردی	۰/۰۲۳	۰/۰۶۲	۰/۰۲۰	۰/۳۶۴	۰/۷۱۶
فعالیت محیط‌زیستی	۰/۲۶۶	۰/۰۷۵	۰/۲۱۹	۳/۵۵۷	۰/۰۰۰
نگرش محیط‌زیستی	۰/۲۸۳	۰/۰۴۵	۰/۳۶۵	۶/۲۳۲	۰/۰۰۰
F= ۲۲/۸۱۶		R= ۰/۵۱۳		SE= ۴/۱۵۹۰۶	
R ² = ۰/۲۶۴		Sig (F)= ۰/۰۰۰		Adjusted R ² = ۰/۲۵۲	

منبع: یافته‌های پژوهش

مقدار ضریب همبستگی ($0/513$) نشان می‌دهد که مجموع متغیرهای مستقل و متغیر وابسته (رفتار طبیعت‌گردی) رابطه‌ی متوسط به بالایی دارند، اما مقدار ضریب تعیین تعدیل‌شده که برابر با $0/252$ است،

نشان می‌دهد که ۲/۲۵ درصد از تغییرات رفتار طبیعت‌گردیدر بین دانشجویان، توسط ۴ متغیر ذکر شده تبیین می‌شود. درضمن تأثیر فعالیت محیط‌زیستی و نگرش محیط‌زیستی بر رفتار طبیعت‌گردی معنی‌دار است، اما متغیر دانش سبز بر رفتار طبیعت‌گردی تأثیر نداشته است. متغیر فعالیت محیط‌زیستی با ضریب رگرسیون ۰/۲۱۹ و نگرش محیط‌زیستی با ضریب رگرسیون ۰/۳۶۵ بر متغیر رفتار طبیعت‌گردی تأثیر داشته‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

پس از جمع‌آوری داده‌ها، فرضیه‌های پژوهش با استفاده از آزمون‌های آماری مناسب بررسی شد که نتایج این آزمون‌ها به قرار زیر است.

۱- نتیجه‌ی آزمون تفاوتی یومن وایتنی (جدول ۲) نشان می‌دهد که رفتار طبیعت‌گردی در بین دانشجویان دختر و پسر تفاوت معنی‌داری دارد. دانشجویان دختر رفتارهای طبیعت‌گردی بیشتری نسبت به دانشجویان پسر دارند.

این نتیجه با نتیجه‌ی تحقیق بلاکر، ایلبرگ و موهای همسوست که می‌گویند زنان باورهای محیط‌زیستی قوی‌تری نسبت به مردان دارند و به‌واسطه‌ی همین اعتقادات، رفتارهای مصرفی محیط‌زیست‌مدارانه‌ای دارند.

کلانتری و همکاران (۱۳۹۵) نیز جنسیت را یکی از عوامل تأثیرگذار بر رفتار محیط‌زیستی می‌دانند. دایتز و استرن نیز به این نتیجه رسیدند که زنان به‌طور عمده نسبت به مردان نگرانی و دغدغه‌های محیط‌زیستی بیشتری دارند. برخی از نظریه‌پردازان علت گرایش بیشتر زنان به محیط‌زیست را در فرآیند اجتماعی شدن^۱ دختران می‌دانند و برخی دیگر تفاوت‌های جنسیتی را ریشه در تجربه‌ها و تأثیرات والدین می‌دانند. خانم‌ها در فرایند اجتماعی شدن در خانواده از همان ابتدا در معرض رفتارهای مصرفی مادران خود قرار می‌گیرند و با این مفاهیم آشنا می‌شوند.

۲- جدول ۴، تحلیل یومن وایتنی برای رشته‌های مختلف بیان‌گر این موضوع است که رفتار طبیعت‌گردی در بین دانشجویانی که در رشته‌ی مرتبط با طبیعت‌گردی تحصیل می‌کنند، بیشتر از دانشجویانی است که در رشته‌ی غیرمرتبط تحصیل می‌کنند.

این نتیجه با نتایج تحقیق بوداک و همکاران^۱ (۲۰۰۵)، در یک راستا است که می‌گویند: دانشجویان کشاورزی نگرش مثبتی به محیط‌زیست دارند. همچنین رضوانی^۲ (۱۳۸۴) نیز به این نتیجه رسیده است که تفاوت معنی‌داری بین نگرش‌ها و رفتارهای دانشجویانی که واحدهای محیط‌زیست گذارنده‌اند، وجود دارد. فیثیین و آجزن به ارائه نظریه‌ای با عنوان «نظریه عمل منطقی»^۲ در سال ۱۹۷۵ برای آزمون میان نگرش‌ها و رفتار پرداختند. براساس این نظریه، نگرش‌ها و هنجارهای ذهنی، شاخص اصلی رفتاری فرد محسوب می‌شود. این به آن معناست که فرد، نتایج رفتار خود را محاسبه می‌کند و تصمیم به انجام یا عدم انجام عملیات یا رفتاری خاص می‌گیرد. در واقع با بسط نظریه عمل منطقی، مقدمات نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده آجزن (۱۹۹۱) شکل گرفت (نکوئی صدی، ۱۳۹۸: ۳۷۲).

۳- بر اساس نتایج آزمون فرضیه سوم این پژوهش، بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی و رفتارهای طبیعت‌گردی رابطه‌ی معنی‌دار وجود ندارد.

درحالی که برخی از پژوهشگران داخلی و خارجی بین رفتارهای محیط‌زیستی و تحصیلات و درآمد که از شاخص‌های پایگاه اقتصادی-اجتماعی است رابطه‌ی معنی‌داری به دست آورده‌اند. برای بررسی دقیق‌تر دلایل این مغایرت با پژوهش‌های گذشته می‌توانیم نگاهی به پایگاه اقتصادی اجتماعی شرکت‌کنندگان پژوهش حاضر داشته باشیم:

جدول ۶. پایگاه اقتصادی - اجتماعی دانشجویان

پایگاه	فراوانی	درصد	درصد معتبر
پایین	۱۸	۵/۶	۱۲/۴
متوسط	۶۱	۱۹/۱	۴۲/۱
بالا	۶۶	۲۰/۶	۴۵/۵
جمع	۱۴۵	۴۵/۳	۱۰۰
بدون پاسخ	۱۷۵	۵۴/۷	—
جمع	۳۲۰	۱۰۰	—

منبع: یافته‌های پژوهش

بررسی جدول توصیفی پایگاه اقتصادی-اجتماعی نشان می‌دهد که پایگاه اقتصادی-اجتماعی بیشتر دانشجویان متوسط و بالاست، به نظر می‌رسد چون شکافی بین دانشجویان به لحاظ پایگاه اقتصادی-اجتماعی وجود ندارد، این رابطه معنی‌دار نشده است.

۴- تحلیل آزمون فرضیه چهارم پژوهش حاکی از آن است که بین دانش سبز و رفتار طبیعت‌گردی رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

این نتیجه با نتایج تحقیق کریمی (۱۳۸۹) که معتقد است آگاهی و دانش محیط‌زیستی بر رفتار محیط‌زیستی تأثیر می‌گذارد، همسو است. همچنین کلانتری و همکاران (۱۳۹۵) نیز عقیده دارند که دانش و آگاهی بر رفتارهای محیط‌زیستی تأثیرگذار است. این نتیجه دال بر اهمیت آموزش‌های محیط‌زیستی و مقوله تفسیر است که منجر به ارتقا آگاهی در بین افراد شده و مقوله رفتار محیط‌زیستی در جامعه نهادینه می‌گردد. یکی از شاخص‌های اصلی کشورهای پیشرو در حفاظت از محیط‌زیست است، سیاستگذاری در راستای آموزش، بعد سوم توسعه پایدار است. بدون توجه به آموزش، هر اقدامی در جهت حفاظت از محیط زیست، موقتی و مقطعی خواهد بود. کیم و همکاران^۱ (۲۰۱۱) در تحقیق خود اثبات کردند که بازدید کنندگانی که در معرض بازدید از مرکز بازدید قرار گرفته بودند، دارای سطح بالاتر آگاهی، نگرانی در مورد محیط زیست و حمایت از سیاست‌های مدیریتی نسبت به نتایج منفی از رفتار مشکلی خاص در مقایسه با کسانی بودند که از مرکز بازدید نکرده بودند. بدیهی است در هنگام بازدید از سایت در نتیجه شنیدن تفسیر و یا در معرض اطلاعات قرار گرفتن، خود منجر به نوعی تغییر در فرد می‌گردد، حال اگر این مقوله به صورت برنامه‌ریزی شده باشد، تأثیر آن دوچندان می‌گردد.

۵- نتایج تحلیل آزمون فرضیه پنجم این تحقیق نشان می‌دهد، نگرش سبز بر رفتار طبیعت‌گردی تأثیرگذار است.

نتیجه‌ی این تحقیق منطبق بر نتیجه‌ی کایسر و همکاران^۲ (۱۹۹۹) بوده که نگرش محیط‌زیستی را پیش‌بینی کننده‌ی قوی رفتارهای محیط‌زیستی معرفی کرده‌اند.

۶- تحلیل رابطه بین ارتباط با طبیعت و رفتارهای طبیعت‌گردی نیز نشان‌دهنده معناداری این ارتباط است. به نظر می‌رسد کسانی که بیشتر با محیط زیست و طبیعت دمخور هستند به همان میزان در حفظ آن تلاش می‌کنند. بنابراین قابل پیش‌بینی است که این افراد، رفتارهای طبیعت‌گردی بیشتری از خود نشان دهند. این مقوله نیز پیش‌تر در مطالعات کالس و همکاران (۱۹۹۹)، شولتز (۲۰۰۰)، ونیزیت و همکاران (۲۰۰۹) به تایید رسیده بود. چنانچه این ارتباط همراه با آموزش‌های لازم باشد، به مراتب تأثیر بیشتری از خود نشان خواهد داد و رفتار مسئولانه افراد را تقویت خواهد کرد.

- ۷- نتایج تحلیل فرضیه هفتم نشان می‌دهد که بین فعالیت در انجمن حمایت از محیط‌زیست و رفتارهای طبیعت‌گردی رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.
- اغلب افراد علاقمند به محیط زیست در چنین انجمن‌ها و کانون‌هایی فعالیت می‌کنند، از آنجایی که عضویت در این کانون‌ها آگاهی لازم را در ارتباط با طبیعت به افراد می‌دهد، منجر به تقویت رفتارهای طبیعت‌گردی در افراد شده است.
- ۸- نتیجه‌ی آزمون رگرسیون چندمتغیره خطی نشان می‌دهد که ضریب همبستگی مجموع متغیرهای مستقل (قابلیت‌های فردی، نگرش، ارتباط با طبیعت و فعالیت در انجمن حمایت از محیط‌زیست) و متغیر وابسته (رفتارهای طبیعت‌گردی) ۰/۵۱۳ است. ضریب تعیین تعدیل شده ۰/۲۵۲ است، به طوری که مجموع متغیرهای مستقل ۲۵/۲ درصد از تغییرات رفتار طبیعت‌گردی را تبیین می‌کنند. اما در توضیح ۷۵ درصد تغییرات دیگر می‌توان گفت از آنجایی که رفتار انسان مقوله‌ای بسیار پیچیده است، تحت تاثیر عوامل متفاوتی قرار دارد. در واقع، بوجود آمدن تئوری‌هایی مانند تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده (آجزن، ۱۹۹۱) در جهت توضیح این پدیده پیچیده بوده است. در نظریه جدید، آجزن با افزودن عنصر جدیدی با عنوان کنترل رفتاری درک‌شده^۱ تلاش کرد نشان دهد فرد چگونه فشارهای خارجی و داخلی را در رفتار خود ادراک، و برآن اساس اقدام به انجام رفتاری خاص می‌کند. این مدل شامل اندازه‌گیری غیرمستقیم نگرش‌ها، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری درک شده نیز هست. بر مبنای این نظریه، انسان برای هرکاری که انجام می‌دهد، قصد «نیت» یا هدف خاصی را دنبال می‌کند؛ این قصد ممکن است آشکار یا غیرآشکار باشد. بنابراین، هر یک از اعمال ماباید از علتی سرچشمه گرفته باشد و معمولاً مشخصی را که پاداش تلاش است به ارمغان بیاورد. در این نظریه، قصد، عامل مستقیم مؤثر بر رفتار فرض شده است لیکن خود قصد مبتنی بر نگرش و هنجارهای اجتماعی است. نگرش، تمایل به ابراز و کنش است. نگرش، حالتی درونی است که بر انتخاب عمل فرد نسبت به یک شیء، یک شخص یا یک رویداد اثر می‌گذارد. آجزن معتقد است که عامل نگرش در این الگو حاصل باورهای پیرامون رفتار خاص و همچنین ارزش آن است. بنابراین، رویکرد افراد، یک توقع «انتظار» ارزشی مداخله‌گراست. باور محور بودن نظریه عمل منطقی فیشبن و آجزن در تبیین عوامل می‌تواند از سایر نظریه‌ها مؤثرتر باشد (نکوئی صدری، ۱۳۹۸). آنچه پژوهشگران در این مطالعه انجام داده‌اند، شناسایی دسته‌بندی و بررسی عواملی بوده است که در ایجاد این نوع رفتار مسئله‌سازانه نسبت به محیط‌زیست تاثیر گذار

هستند، اما به دلیل پیچیدگی رفتار انسان در تأثیرپذیری، ممکن است عوامل بی‌شمار دیگری نیز در این روند به صورت مداخله‌گر سهیم باشند که ۷۵٪ باقی‌مانده از تغییرات رفتار طبیعت‌گردی را تشکیل دهند یا اینکه متغیرهای این تحقیق ابتدا بر روی قصد و نیت افراد تأثیرگذار بوده و سپس به تغییر رفتار منجر شده باشند که سنجش آن هدف این پژوهش نبوده است. پژوهش‌های آتی می‌توانند بر اساس مدل‌های ارائه شده مانند مدل آجزن به این موضوع بپردازند.

پیشنهاد‌های مدیریتی پژوهش

با توجه به نتایج این پژوهش، می‌توان پیشنهاد‌های زیر را برای بهبود امور ارائه کرد:

۱- آموزش به عنوان سنگ‌زیربنای فرهنگ‌سازی در حفاظت از محیط زیست باید مورد توجه مدیران و فعالان کشور قرار گیرد. نهادینه ساختن فرهنگ حفاظت از محیط زیست بیش از هرچیز نیازمند آموزش برای تمام گروه‌های سنی است. پیشنهاد می‌شود از سوی تصمیم‌گیران آموزش و پرورش کشور، دروس و واحدهای طبیعت‌گردی و محیط‌زیست را در کتاب‌های درسی دانش‌آموزان گنجانده شود. آموزش و پرورش باید زمینه تقویت دانش و سپس تغییر نگرش را در تمام افراد از سنین پایین ایجاد نماید تا اثرات آن در رفتار افراد نمود یافته و به فرهنگ‌سازی منجر گردد. چون مطالعه‌ی این دروس باعث بالا رفتن دانش و آگاهی سبز شده و چنانچه در این تحقیق نشان داده شد، بالا رفتن دانش سبز باعث نگرش سبز و در نهایت گرایش به رفتارهای طبیعت‌گردی می‌شود.

۲- حمایت از انجمن و کانون‌هایی که به نحوی برای حفاظت از محیط‌زیست تلاش می‌کنند، امری ضروری در جهت تقویت رفتارهای طبیعت‌گردی در جامعه است. فعالیت این کانون‌ها و انجمن‌ها باعث آگاه کردن مردم به مسائل محیط‌زیستی می‌شود. در همین فرایندهای اجتماعی است که رفتارهای طبیعت‌گردی مفید و سازنده شکل می‌گیرند.

۳- برای اینکه مردم در مناطق طبیعی رفتارهای طبیعت‌گردی داشته باشند لازم است نیروهای متخصص از جمله مفسران میراث تربیت شوند تا به مردم آموزش‌های لازم را ارائه نمایند. آموزش غیر رسمی اساساً به روش‌های مختلف تکیه دارد مثل برنامه‌های تفسیری در محل سایت در نواحی تحت حفاظت سازمان‌های محیط‌زیست و .. در جهان. حساس‌ترین آموزش غیررسمی، ارائه تفسیر در سایت‌های گردشگری است؛ «سَم هم»^۱ (۱۹۹۶) می‌نویسد: به تفسیر

سایت محور نباید به چشم فعالیت آموزشی و تعلیمی نگریسته شود؛ طبق سنت (مثل: تیلدن^۱، ۱۹۵۷؛ هم، ۱۹۹۲) هدف، آموزش مخاطبان با مواد آموزشی واقعی محیط‌زیستی (مثل کلاس درس) نیست، بلکه ترجیحا اثرگذاری بر روی نقطه نظرات مخاطبان و گاهی بر رفتار آنان (با در نظر گرفتن احترام به منابع یا ارزش‌های حفاظتی تحت مدیریت) است» (نکوئی صدری، ۱۳۹۸: ۳۷۲). بنابراین، لازم است مراکز تفسیر ویژه کودکان، بزرگسالان و سالخورده‌گان در مناطق طبیعی تفرجگاهی گوناگون کشور احداث شود.

منابع

- اسماعیلی، فرزانه. (۱۳۸۶). «بررسی نگرش محیط‌زیستی دانش‌آموزان سوم دبیرستان شهر تهران». پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد. تهران: دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه پیام‌نور مرکز تهران.
- رضوانی، محمدرضا. (۱۳۹۰). توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار. تهران: دانشگاه تهران.
- رضوانی، نعیمه. (۱۳۸۴). «بررسی رابطه‌ی بین دانش محیط‌زیستی و نگرش‌ها با رفتارهای محافظت از محیط». تهران: دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شهیدبهشتی.
- ساوولی، آستریو. (۱۳۹۱). جامعه‌شناسی گردشگری. ترجمه: دکتر محمدحسن افضلی نژاد. تهران: تالار کتاب.
- شبیبری محمد و براه‌الاد، ان. ان. (۱۳۷۸). «بررسی آگاهی محیط‌زیستی دبیران مقطع متوسطه ایران و هندوستان». مجله علوم و فناوری محیط زیست. شماره ۳۶: ۱۴۷-۱۳۶.
- کریمی، لیلا. (۱۳۸۹). «بررسی عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر رفتار محیط‌زیستی با تکیه رفتار مصرف آب». پایان‌نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه پیام‌نور مرکز پرند.
- کلانتری، عبدالحسین؛ کیانپور، مسعود؛ مزیدی شرف آبادی، وحید و لشکری، مجتبی. (۱۳۹۵). «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر تعلق‌مندی نسبت به محیط زیست». جامعه‌شناسی کاربردی (مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان)، دوره ۲۷، شماره ۲: ۱-۱۶.
- گیدنز، آنتونی و ساتن، فیلیپ. (۱۳۹۵). جامعه‌شناسی. ترجمه: هوشنگ نایی. جلد اول. تهران: نشر نی.
- مختاری ملک آبادی، رضا، عبداللهی، عظیمه‌السادات، صادقی، حمیدرضا. (۲۰۱۴). «تحلیل و بازشناسی رفتارهای محیط‌زیستی شهری (مطالعه موردی: شهر اصفهان، سال ۱۳۹۱)». فصلنامه علمی- پژوهشی پژوهش و برنامه‌ریزی شهری. ۵(۱۸)، ۲۰-۱.
- نکوئی صدری، بهرام. (۱۳۹۲). «گزارش دوره آموزشی فشرده مدیریت و برنامه‌ریزی طبیعت‌گردی سازمان بهره‌وری آسیا APO در دانشگاه ملی فیجی». سازمان بهره‌وری ایران.

نکوئی صدری، بهرام. (۱۳۹۸). «مقدمه ای بر میراث زمین شناختی: ژئوسایتها و ژئومورفوسایتها». تهران: انتشارات مشترک مهکامه و انجمن ایرانی ژئومورفولوژی (زیر چاپ).

همتی، زهرا. شبیری، سید محمد. (۱۳۹۵). «بررسی وضعیت آموزش محیط زیست در کشور ایران و مقایسه آن با سایر کشورهای جهان»، فصلنامه *انسان و محیط زیست*، شماره ۳۷.

- Ajzen, I. (1991). The Theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179-211
- Andrada, Warner M. (2002), "Ecotourism development framework in the Philippines." Linking green productivity to ecotourism: Experiences in the Asia Pacific Region, edited by T. Hundloe. Tokyo: Asian productivity Organization (APO).
- Arcury, Thomas A. (1990). Environmental Attitude and Environment knowledge; *Society for Applied Anthropology*. Vol 49. N4, pp 300-304.
- Bjork, P. (2000). Ecotourism from a conceptual perspective, an extended definition of a unique tourism form. *International Journal of Tourism Research*, 2(3), 189e202.
- Boo, E. (1991). "Planning for Ecotourism." *Parks*, 2 (3): 4-8
- Budak, D. B., Budak, F., Zaimoglu, Z., Kecec, S., & Sucu, M. Y. (2005). Behaviour and attitudes of students towards environmental issues at faculty of agriculture, Turkey. *Journal of Applied Sciences*, 5, 1224-1227.
- Chiu, Y. T. H., Lee, W. I., & Chen, T. H. (2014). Environmentally responsible behavior in ecotourism: Antecedents and implications. *Tourism management*, 40, 321-329.
- Cordano, M., & Frieze, I. H. (2000). Pollution reduction preferences of US environmental managers: Applying Ajzen's theory of planned behavior. *Academy of Management journal*, 43(4), 627-641.
- Cottrell, S. P., & Graefe, A. R. (1997). Testing a conceptual framework of responsible environmental behavior. *The Journal of Environmental Education*, 29(1), 17-27.
- Dietz, T., Stern, P. C., & Guagnano, G. A. (1998). Social structural and social psychological bases of environmental concern. *Environment and behavior*, 30(4), 450-471.
- Dunlap, R. E., Van Liere, K. D., Mertig, A. G., & Jones, R. E. (2000). New trends in measuring environmental attitudes: measuring endorsement of the new ecological paradigm: a revised NEP scale. *Journal of social issues*, 56(3), 425-442.
- Fennell, D. A. (2015). Ethics in tourism. In: Education for sustainability in tourism (pp. 45-57). Springer, Berlin, Heidelberg.
- Fennell, D., and P.F.J. Eagles (1989). "Ecotourism in Costa Rica: A Conceptual Framework." *Journal of Parks and Recreation Administration*, 8 (1): 23-34.
- Ham, S. H. (2013). *Interpretation—making a difference on purpose*. Golden, Colorado: Fulcrum Publishing.

- Lee, T.H. (2013). Influence analysis of community resident support for sustainable tourism development. *Tourism Management*, 34, 37-46.
- Lee, T. H. (2011). How recreation involvement, place attachment and conservation commitment affect environmentally responsible behavior. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(7), 895e915.
- Lee, T. H., & Jan, F. H. (2018). Ecotourism behavior of nature-based tourists: An integrative framework. *Journal of Travel Research*, 57(6), 792-810.
- Goodwin, H. (1996). In pursuit of ecotourism. *Biodiversity & Conservation*, 5(3), 277-291.
- Gray, M. (2013). *Geodiversity: Valuing and Conserving Abiotic Nature*. Chichester, U.K.: John Wiley & Sons.
- Ham, S. (1992). *Environmental interpretation*. Golden: Fulcrum.
- Ham, S. H., & Krumpe, E. E. (1996). Identifying Audiences and Messages for Non-formal Environmental Education--A Theoretical Framework for Interpreters. *Journal of Interpretation Research*, 1(1), 11-23.
- Ham, Sam (2013) *Interpretation—Making a Difference on Purpose*; USA: FULCRUM publishing .
- Honey, M. (2008). *Ecotourism and sustainable development: Who owns paradise?*. Island Press.
- Hou, J. S., Lin, C.-H., & Morais, D. B. (2005). Antecedents of attachment to a cultural tourism destination: the case of Hakka and non-Hakka Taiwanese visitors to Pei-Pu, Taiwan. *Journal of Travel Research*, 44(2), 221-233.
- Howard, G. S. (1997). *Ecological psychology: Creating a more earth-friendly human nature*. Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press.
- Iwata, O. (2001). Attitudinal determinants of environmentally responsible behavior. *Social Behavior and Personality*, 29(2), 183-190
- Kals, E., Schumacher, D., & Montada, L. (1999). Emotional affinity toward nature as a motivational basis to protect nature. *Environment and Behavior*, 31(2), 178-202.
- Kaiser F. G., ; Shimoda T. A. (1999). Responsibility as a Predictor of Ecological Behavior. *Journal of Environmental Psychology*.
- Kerstetter, D. L., Hou, J.-S., & Lin, C.-H. (2004). Profiling Taiwanese eco-tourists using a behavioral approach. *Tourism Management*, 25(4), 491-498.
- Kim, A. K., Airey, D., & Szivas, E. (2011). The multiple assessment of interpretation effectiveness: Promoting visitors' environmental attitudes and behavior. *Journal of Travel Research*, 50(3), 321-334.
- Kyle, G., Graefe, A., & Manning, R. (2005). Testing the dimensionality of place attachment in recreational settings. *Environment and Behavior*, 37(2), 153-177.
- Larsen, S. (2007). Aspects of a psychology of the tourist experience. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 7(1), 7-18.

- Lee, T. H. (2009). A structural model to examine how destination image, attitude and motivation affect the future behavior of tourists. *Leisure Sciences*, 31(3), 215-236
- Lee, T. H. (2011). How recreation involvement, place attachment and conservation commitment affect environmentally responsible behavior. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(7), 895-915
- Lee, T. H., & Jan, F. H. (2018). Ecotourism behavior of nature-based tourists: An integrative framework. *Journal of Travel Research*, 57(6), 792-810.
- Levine, D. S., & Strube, M. J. (2012). Environmental attitudes, knowledge, intentions and behaviors among college students. *The Journal of social psychology*, 152(3), 308-326.
- Levin S (2012) The challenge of sustainability: lessons from an evolutionary perspective. In: Weinstein MP, Turner RE (eds) Sustainability science: the emerging paradigm and the urban environment. Springer, New York, pp 431–437.
- Liefländer, A.K., Fröhlich, G., Bogner, F.X., & Schultz, P. W. (2012). Promoting connectedness with nature through environmental education. *Environmental Education Research*, 19(3), 370-384. doi:10.1080/13504622.2012.697545.
- Liere, K. D. V., & Dunlap, R. E. (1980). The social bases of environmental concern: A review of hypotheses, explanations and empirical evidence. *Public opinion quarterly*, 44(2), 181-197.
- Luo, Y., & Deng, J. (2008). The new environmental paradigm and nature-based tourism motivation. *Journal of Travel Research*, 46(4), 392-402.
- Nisbet, E. K., Zelenski, J. M., & Murphy, S. A. (2009). The nature relatedness scale: Linking individuals' connection with nature to environmental concern and behavior. *Environment and behavior*, 41(5), 715-740.
- Paul, J., A. Modi, and J. Patel. (2016). "Predicting Green Product Consumption Using Theory of Planned Behavior and Reasoned Action." *Journal of Retailing and Consumer Services* 29:123–34.
- Ramírez, F., & Santana, J. (2019). Environmental Education and Biodiversity Conservation. In *Environmental Education and Ecotourism* (pp. 7-11). Springer, Cham.
- REDONDO PUELLES, F. (2016). *Estudio paramétrico experimental para la determinación de la temperatura óptima de activación del sistema de recirculación de gases de escape (EGR) en un motor diesel Euro 6 de autonomía* (Doctoral dissertation).
- Reid, I. S., & Crompton, J. L. (1993). A taxonomy of leisure purchase decision paradigms based on level of involvement. *Journal of Leisure Research*, 25(2), 188- 202
- Sander, B. (2012). The importance of education in ecotourism ventures: lessons from Rara Avis ecolodge, Costa Rica. *International Journal of Sustainable Society*, 4(4), 389-404.
- Schultz, P. W. (2000). New environmental theories: Empathizing with nature: The effects of Perspective taking on concern for environmental issues. *Journal of social issues*, 56(3), 391-406.

- Shobeiri, S. M. ,Omidvar, B. ,Prahallada, N. N. (2006). A ComperativeStudyof Environmental Awareness among.Secondary School Students in Iran and India.International Journal of Environmental Research.Vol 1.pp 28-34.
- Stern, P. C. 2000. "Toward a Coherent Theory of EnvironmentallySignificant Behavior." Journal of Social Issues 56 (3):407–24.
- Stern, P. C., and T. Dietz. 1994. "The Value Basis of EnvironmentalConcern." Journal of Social Issues 50:65–84.
- Stern, P. C., Dietz, T., Abel, T., Guagnano, G. A., &Kalof, L. (1999). A value-belief-norm theory of support for social movements: The case of environmentalism. *Human ecology review*, 81-97.
- Tilden, F. (1957). *Interpreting our heritage: Principles and practices for visitor services in parks, museums, and historic places.* University of North Carolina Press.
- Trangeland, T. (2011). Why do people purchase nature-based tourism activity products? A Norwegian case study of outdoor recreation. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 11(4), 435–456.
- UNWTO (2008), *Tourism Highlights*. Available online at:<https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284413560>
- Vaske, J. J., &Kobrin, K. C. (2001). Place attachment and environmentally responsible behavior. *The Journal of Environmental Education*, 32(4), 16-21.
- Van Liere, K. D., & Dunlap, R. E. (1983).Cognitive integration of social and environmental beliefs. *Sociological Inquiry*, 53(2-3), 333-341.